

Az isten szó ősjelentése.

Hogy a keresztény vallás felvétele előtt a magyarságnak milyen vallásos felfogása volt, ma nehéz eldönteni. A fennmaradt kevés adat miatt e téren csak tapogatózunk anélkül, hogy bármely tekintetben megdönthetetlenül bizonyosat mondhatnánk. E téren némi világosságot a köznép nyelvében fennmaradt különböző szó-lásmódok deríthetnek, másfelől pedig vallásos fogalmat jelentő eredeti szavainknak vizsgálata s eredeti, ősi jelentésének megfejtése az ősmagyarokéhoz hasonló nomád, vagy félnomád életet élő ázsiai mongol-fajta, turáni népek hasonló fogalmat kifejező szavaival való összehasonlítás alapján. Az összehasonlító vallás-tudomány is nagy szolgálatot tehet e tekintetben, ha fel tud tárni olyan gondolatokat, hitregéket, melyek fennmaradtak változatlan viszonyok között élő népek tudatában, míg más, rokonfajtájú nép emlékezetében teljesen elmosódtak a megváltozott életkörülmények következtében.

Vallásos fogalmat jelentő szavaink között legfontosabb az *isten* szó már csak azért is, mert legrégebb nyelvemlékünkben, a Halotti Beszédben is többször előfordul teljesen a ma használt alakjában. Minthogy a Halotti Beszéd a 13-ik században íródott, feltehető, hogy amint nem változott e szónak alakja az azóta eltelt hétszáz esztendő alatt, épen úgy nem változott a honfoglalástól a Beszéd keletkezéséig eltelt négyszáz esztendő alatt sem, tehát megvolt a kereszténységre még át nem tért magyarságnak szókincsében is a ma használt alakjában annak a fogalomnak a jelölésére, amit ma jelöl.

Müller Miksa nyelvészeti-mitológiai kutatásai óta tudjuk, hogy minden istennév eredetileg, valamely elvont fogalomnak érzéki, szemléltető formában való kifejezése volt azért, mert a kulturális fejlődés régebbi fokozatain a nyelv fejletlensége miatt nem mindig volt megfelelő szó elvont fogalmaknak a megjelölésére. Így a *Jupiter* szó ősi szanszkrit alakja, a *Dyaus-pitar* azt jelenti, hogy

világosság atyja, a babiloni asszír és föníciai népek főistenének neve, *Bál* vagy *Bél* valaminek urát, tulajdonosát jelenti s mint vallásos fogalom, azt jelöli meg, ki *mindennek ura, tulajdonosa*.

Ha a magyar (mondhatjuk azt is, hogy ősmagyar) isten-szó eredeti ősi jelentését meg tudjuk magyarázni, ezzel azt is megfejtjük, hogy milyen volt nagy általánosságban őseink vallásos hite, az Istenről való fogalma. Az *isten* szót eddig is többen kísérelték meg magyarázni, de még eddig nem sikerült jelentésének minden tekintetben való, egészen kielégítő megfejtése. Ennek oka az, hogy általában egy szónak veszik s így próbálják eredeti ősi jelentését megtalálni. Némelyek a perzsa vagy tatár *jisdán* = jószágos isten elnevezésből származtatják, mások az *ős* szónak az ó-don, új-don mintájára alkotott *ős-dön*, régiesen *is-den* alakjában vélik eredetét, ami annyit jelentene, mint *ős-tevő, ős-lény*.¹⁾

A Budenz József Magyar-Ugor Összehasonlító Szótára szerint az isten szó *is* tagja azonos a finn *isä* (apa), *iso* (nagy) szókkal, a *ten* szótag pedig kicsinyítő képző, tehát *isten* = *atyuska*. A Budenz iskolájához tartozó nyelvészek közül egyesek *i-sten* tagokra bontva szét, az első szótagot a vogul-osztják *jis* = *ős, régi*, szóból származtatják, a *sten* tagot pedig a nő-*stény*, agga-*stýán* szók végződésével tartják azonosnak. Van, aki a cseremisiz *iste* = *aki teremtett, teremtő*, szóban véli az *isten* szó eredetét megtalálhatónak. A háboru előtt Steuer J. szólott hozzá a kérdéshez és a vogul *jis-tail, öreg koru*, kifejezésből vezette le az *isten* szót.²⁾

A szó *ős*, eredeti jelentése körül uralkodó homályt az okozza, hogy a magyarázók általában *egynek* vették az *isten* szót. Pedig nem egy szó, nem az *is* szónak valamilyen képzővel alkotott származéka, hanem *két önálló, külön jelentésű szónak* az összetételéből keletkezett. E két szó: *is* és *ten*.

Az *is* szó a Halotti Beszédben több birtokost s egy birtokot jelölő raggal ellátva fordul elő: *is-emők*, a mai nyelvhasználat szerint *ős-ünk*. Az *is* az akkor is használt *isten* szóban valószínűleg már elveszítette volt eredeti fogalmi jelentését, ezért nem változott át benne az *i* hangzó ö-vé, mint ahogy átváltozott az *ősünk* szóban. Mit jelent fogalmilag az *ős*, eredeti régi alakjában *is* (nem rövid, hanem hosszú i-vel ejtve) szó?

¹ Lásd: Magyar Lexikon, IX. köt. Isten címszó alatt.

² Pálfii Márton tanár közlései.

Az *ős*, *is* jelenti a nagyon-nagyon régít, emberemlékezetet meghaladó idő előttit. Valamit, aminek léte messze multak ködében vész el. Fogalmi tartalma több, mint a *régié*, ezért mondjuk arról, ami nagyon-nagyon régi, hogy *ősregi*. Ugy ebben az összetételben, mint az *ősidő*, *őskor*, *ősnépek*, *ősapánk* stb. összetett szókban az *ős* szó olyan multa mutat a létezéssel kapcsolatban, melyet nem tudunk meghatározni időbeli végtelen nagy távolsága miatt.

Személyes értelemben jelenti az *ős* olyan elődünket, kinek létezése meghatározhatatlan vagy nagyon régi multa esik. Ez a jelentése a Halotti Beszédben is. Mitológiai és vallásos értelemben jelenti a mások előtt, mindenki és minden előtt létezőt, amit az Ótestamentum *brésith* (בראשית), az Újtestamentum *en árkhé* (ἐν ἀρχῇ) = kezdetben szóval fejez ki (I. Móz. 1. 1., Ján. ev. 1. 1.). Tehát az *ős* szónak eredeti fogalmi jelentése magáoa foglalja, tartalmazza az *öröktől fogva létezés* gondolatát is. Ennélfogva az *is-ten*, *ős-ten* annyi, mint a mindenki és minden előtt létező, öröktőlfogva meglevő *ten*. *Ten*, aki megvolt, mielőtt minden egyéb keletkezett, tehát a világon a legrégeb. Ezért *ős-Ten*, *is-Ten*.

Honnan származik és mit jelent a *ten* szó?

A kínai klasszikus nyelv az eget *tien* szóval nevezi meg.¹ A több ezer éves multa visszatekintő császárság idején a kínai császárok a *sang-ti* címet viselték, ami *ősidőktől létező* császárt jelent.² Másik címök az *ég*, *tien fia* volt. Mint az ég-fiát, időbelileg csak az ég előzte meg, mely a kínai vallásos hit szerint a legfőbb világhatalom, tehát a legfőbb isten.³ Ennélfogva amint a császár, a *ti*, *sang-ti*, épen úgy az *ég*, *tien*, is *sang-tien*, a legrégeb, az *ős* idők ege, azaz öröktőlfogva meglevő, *ős-ég*. A *sang* szót a magyar *ős* szóval kicserélve *sang-tien* annyi, mint *ős-tien*, a Halotti Beszéd kiejtésében *is-tien*, ami a magyar isten szóval csaknem azonos hangzásu.

A kínai klasszikus nyelv *tien* szavának a mongol fajhoz tartozó jakutok nyelvében a *tengere* szó felel meg; Müller Miksa szerint a hunok *tángli*-nak, a mongolok *tengri*-nek hívják az eget.⁴

¹ Dr. J. J. M. de Groot : Die Chinesen c. műve Chantepie de la Saussay : Lehrbuch der Religionsgeschichte, 1905, c. gyűjteményes munkája I. köt. 60. old.

² Szószertint : a legrégeb idők, vagyis *ősidők* császára.

³ Dr. de Groot i. m. 60. old.

⁴ Paul Wurm : Handbuch der Religionsgeschichte, 1904, 47. o. és F. Max Müller : Einleitung in die vergleichende Religionswissenschaft.

Az ázsiai tatárok pedig a legfőbb istent *Tengere* Káira Kán-nak, Istent általában *tengere* nek nevezik.¹ Ez a *tengere* szó olyan régi, hogy még a legrégebb turáni fajta népnek, amely a föld legrégebb kulturnépe, a *szumirnak* nyelvében is előfordul *tingir* vagy *dingir* alakban s jelentése ugyanaz, mint az ázsiai tatárok nyelvében, azaz: *isten*. *Babilon* akkád-asszir neve szószerint való lefordítása az ősi szumir főváros, *Ka-Dingir* = Báb-llu, nevének, ami magyarul azt jelenti: *kapuja az istennek*.²

Van tehát egy szó, mely a szumirok nyelvétől kezdve a ma élő mongolfajta népekig mondhatni minden turáni eredetű népnek a nyelvében előfordul *tingir*, *tengere*, *tengri*, *tangri* alakban egyszer az *ég*, máskor az *isten* fogalmának jelölésére. Sőt a klasszikus kínai nyelv *tien* szavát is a *tengere*, *tengri* lerövidült alakjának tekinthetjük.

Ámde a *tengere* jakut és tatár-mongol szó megvan a mi magyar nyelvünkben is, ha más jelentéssel is, mint ott. Egészen bizonyos azonban, hogy a mi nyelvünkben sem azt jelentette valamikor a *tenger* szó, amit ma jelent. Őseink a tengert nem ismerték akkor, amikor a többi turáni származású nép közül még ki nem szakadva, már használták a *tenger* szót. Udvarhelymegyében a székely népnyelv a tengert ma sem hívja tengernek, hanem *nagyviz-nek*. Amerikába nem a tengeren, hanem a *nagyvízen* át lehet eljutni s az oda kivándorló nem a tengeren, hanem a *nagyviz* mellől küld levelet itthagzott családjának. Ugyanilyen szóhasználatot más vidéken is figyeltek meg mások. A köznépi nyelvben, mely több ősrégi sajátságot őriz, mint az irodalmi nyelv, egészen mást jelent a *tenger* szó, mint a latin *mare*, a görög *θάλασσα*, a német *das Meer* stb. A népnyelv *tenger*-nek nevezi azt, ami *megmérhetetlen*, *megszámlálhatatlan*, bizonyos vonatkozásban a matematikai és fizikai *végtelent*. Ezért mondja a népdal: „Nincsen annyi *tenger csillag* az égen,“ ezért mondják, ha valahol megszámlálhatatlan tömegben van valami, hogy „tengeren vannak“ és mondják a beláthatatlan területről, mérhetetlen magas hegyről, hogy *tengernagy*, azaz *határtalanul* nagy. Minthogy a magyar

¹ *Tengere* Káira Kán az ember és a világ teremtője, öröktől fogva való. Lásd: Dr. Fr. Ratzel: *Völkerkunde*, 1888, III. köt., 620. o., és *Chatepie de la Saussay* i. m. I. köt. 53. old.

² *Műveltség Utja*, I. évf., 1. sz. (1930) 33. old. V. ö. *Encyklopaedia Britanica*, IX. 1888. Art.: *Religion. Religion of the mongolian people*.

sohasem volt tenger mellett lakó nép, a félig főnévi, a félig melléknévi jelentésben használt szót eredetileg nem a tenger fogalmának jelölésére használta, hanem csak átvitt értelemben nevezte a nagyvizet először *tengerviznek*, azaz határtalan, végtelen viznek, azután röviden *tengernek*.

A *tenger* szó a magyar nyelvben is eredetileg azt kellett, hogy jelentse, amit a többi turáni-mongol nép nyelvében: a megmérhetetlen, határtalan, végtelen *eget* s a határtalan, megmérhetetlen ég fogalmából vivődött át a határtalanság, megmérhetetlenség elvont fogalmának először szemléltetésére, későbbben jelölésére. Ez pedig akkor történt meg, amikor az *ég*, *eget* szó kezdett általánosan használttá lenni a rokon jelentésű *tenger* helyett.

Az *ég* szónak főnévi és igei alakja van. Az igei alak meleget létre hozó természeti folyamatot jelent. Ez a folyamat legáltalában s az embertől függetlenül a látszólagos égboltozaton, a napban megy végbe. A primitív, kezdetleges kulturfokon élő nép fogalma szerint ott fenn *ég* a nagy tűz, melyből a meleg alásugárzik a földre. (Más formában ugyanezt tanítja a mai természettudomány is!) Nyelvünk sajátja, hogy a történet, cselekményt kifejező igét némelykor főnévi alakban annak a helynek megjelölésére használja, hol a cselekmény, történet végbe megy. *Les-tető*, vagy röviden „*les*,” az a hegytető, esetleg hegyoldal, honnan valamikor az ellenséget „*les*”-ték, kémlelték; „*sir*” az a hely, hol „*sir*” az ember hozzátartozója elvesztése miatt, stb. Így jelölte meg nyelvünk valamikor az *ég* szóval, mint főnévvel azt a helyet, hol a primitív elképzelés szerint a földre meleget (mel-eg-et) ontó *égés* folyamata történik. Tehát az *ég* ige alakult át az *ég* főnévvé s lett helyettes elnevezésévé az eredeti, régi *tenger* szónak.¹

Az sem lehetetlen azonban, hogy valamelyik rokon népi őrs nyelvében, amely az ősidőkben, talán évezredekkel ezelőtt a magyarságba olvadt, a *tenger* szó az *eg* szóba rövidült le (*eg-et*, *eg-ek* stb.), mint a régi klasszikus kínai nyelvben *tien*-be és ez a rövidült alak terjedt el lassanként az egész nép között s vált helyettesítőjévé az ősi *tenger* szónak, amely aztán a határtalanság, végtelenség fogalmának kifejezője lett. De más fogalom jelölésére is használták őseink a *tenger* szót.

¹ Vajjon nem ennek tudatalatti, akaratlan reminiscenciája-e Petőfi szép költői képe: „Fürdik a holdvilág az *ég* tengerében?”

Láttuk, hogy a ma élő ázsiai turáni-mongol népek nyelvében a *tengere*, *tengri* szó jelenti az eget, de jelenti az istent is, aki az ég alkotója és lakója. Mind a két fogalmat jelölhette és kellett jelölnie az ősmagyar nyelvben is. Ugyanezt a jelenséget látjuk a hindu és görög mitológiákban, hol Váruna, illetve Uránusz (*Οὐρανός*) az égboltozatnak is, a mindent teremtő ős istennek is a neve.¹ Mikor azonban az eg, ég szó az égboltozat fogalmának kifejezője lett, a *tenger* szó az *istenfogalmat* jelölte meg, mint ahogy ma is jelöli a tatárok, mongolok nyelvében.

Mint a mai primitív kultúrfokon élő ázsiai mongol-turáni népek általában többistenhivők, politheisták, azok voltak őseink is a keresztény vallásra térésük előtt.² Ezt mondja az a kevés egykorú feljegyzés, mi róluk fennmaradt, ezt kell következtetnünk az őseinkéhez hasonló viszonyok között élő népek vallásából is. Azonban Theophylaktos Simokatta VII. századbeli bizánci görög író azt írja a honfoglalás előtti magyarokról, hogy „egyedül azt imádják és tisztelik, aki az eget és földet teremtette.“³ Mint ahogy az ázsiai török-tatár népek dr. Thomas Archelis szerint a legfelsőbb égben lakó Tengere Káira Kánt tartják legfőbb istennek, akit leginkább tisztelnek, mert ő teremtett mindent, ő intézi a világ sorsát, neki engedelmessé válnak a többi tengere, isten.

Az az isten, ki az eget és földet teremtette az ég és föld keletkezése előtt már megvolt, tehát az ős-isten volt, az *is-tenger*, vagy *is-tengri*, az a nagy, az a „őreg“ isten, aki parancsolt az erdők, a levegő, a nagy vizek tündéreinek s aki nyilával, a villámmal lesújtotta, *ítéletével megütötte* a gonoszokat (a székely nép szerint a villám „isten ítélete“, mely „megüt“ embert, állatot, síb.-t).

Is-tenger volt tehát eredeti, ősi alakja a Halotti Beszéd és a mai nyelv *isten* szavának. A tenger szó rövidült már jóval a honfoglalás előtt „*tenné*“ az ősmagyar nyelvben, mint a kinaiban „*tien*“-né. Így lett az *is-tengerből is-ten*, *isten* s maradt meg az eredeti tenger szó, mely a mi nyelvünkben is valamikor, réges régen az eget jelölte, a határtalanság, végtelenség fogalmának megjelölőjeként. Minthogy azonban a nyelvfejlődés kezdeti fokáig gondolati, elvont fogalmakat érzéki fogalmat jelentő szókkal szemléltetnek,

¹ Cox György: A Mythologia Kézikönyve, 1877, 175. old.

² Wurga Lajos: A Keresztény Egyház történelme, 1905; I. köt. 294. o.

³ U. o. i. m. 303. old. V. ö. Dr. Váczy János: A Magyar Irodalom története, 1902. I. köt. 11. old.

feltételezhetjük, hogy már akkor, amikor nyelvünkben a *tenger* szó az eget jelentette, használták a határtalanság, végtelenség elvont fogalmának érzéki fogalmat jelentő szókkal szemléltetnek, feltételezhetjük, hogy már akkor, amikor nyelvünkben a *tenger* szó az eget jelentette, használták a határtalanság, végtelenség elvont fogalmának kifejezésére is. Ezért származott át ilyen értelemben a későbbi nyelvhasználatba.

Mindezek után végeredményként kimondhatjuk, hogy *isten* szavunk két olyan szónak az összetételéből keletkezett, melyek közül az első, az *is* (ős) az *időbeli végtelenséget*, az *örökkévalóságot*, a második, a *ten* (eredetileg *tenger*) a *térbeli végtelenséget*, *határtalanságot*, megmérhetetlenséget, *minden fölöttiséget* fejez ki és így az *isten szó ősjelentése annyi, mint ősidőktől, öröktől fogva létező minden fölött levő, határtalan lény*. Ez a jelentés pedig azt mutatja, hogy őseinknek már jóval a honfoglalás előtt oly tisztult és magasrendű fogalma volt Istenről, ami messze felülhaladja a görög-római mitológiák anthropomorfikus istenfogalmát.

Zoltán Sándor.

A fenti cikkhez Pálfi Márton kedvesemlékü jeles dolgozótársunk a következő megjegyzéseket fűzte:

Hogy mit szól ehhez a fejtegetéshez a mai magyar nyelvtudomány, — kérdi a szerkesztő ur? Megmondom, csak félreértés ne legyen belőle. Azt feleli rá, hogy — ne ültessen föl a Horváth István uram szekereére, mert azon az egész világot föl lehet szipantani ősmagyarok, Ádámtól Masarykig. Ámbátor elmejátéknak ma sem utolsó mulatság az ilyen szekerezés. Nem is megy ki divatból sose minálunk magunk feje után indulni szerető mindenek végire járni tudó és akaró koponyáknál. Népszerű, mert azonkívül hogy semmit sem hagy megoldatlanul, rendszer is van ám benne meg ötlet, sőt akad egy-két szekérládányi tudomány is benne. Többet ér a sakkjátéknál s akárhány kérészéletű filozófiai rendszernél. Bár igaz, hogy éppen olyan ártatlanul terméketlen is, mint minden játék! Megkésett vele egy két emberöltővel, az a szerencsétlensége. Néhai való jó Bálint Gábor még szeretettel keblére ölelte volna érte Zoltán Sándort, mint követőjét a szabadszásban. Sőt az egy-két szekérládányi tudományért Müller Miksa is megveregetné a vállát magyar tanítványának. De már a mai száraz, mindenből kiábrándult nyelvtudomány csak csodálkozni tud az ilyen merészen délibábos optimizmuson. Boldog lenne, ha

csak századrészéhez is konyitana valamit annak, amit Zoltán Sándor olyan bizakodóan bizonyosnak tud. Z. S. pl. tudja, mit jelent fogalmilag az *ős*, eredeti régi alakjában *is*. Honnan tudja? A nyelvtörténetből, a nyelvemlékekből? Nem. Neki az *ős-ten* maga sugta meg, hogy az *ős* szónak eredeti fogalmi jelentése magában foglalja az öröktől fogva létezés gondolatát. Quod erat demonstrandum. Hát még a *Ten*? Arról tud ám még csak szédítően sokat. Tudja, hogy egy szó a kínai *Tien*-nel. Tudja, hogy mi is, *ők is*, meg egyéb turániak is eredetileg *Tengere* nek mondtuk. Azelőtt meg *Dingir*-nek ejtettük, amíg t. i. szumir-ok voltunk. (Csak mi, vagy a többi turániak is?) az Isten markában. Micsoda mult! Ezalatt persze volt ideje kopni. Elöl is, hátul is, sőt a közepén is, mert nemcsak a *Ten*, hanem az *Ég*, sőt a *mel-eg* is a *Tengere-Dindir*-ből kopott, ha ugyan kopott, mert ime nálunk — láss csodát — kopatlan alakjában is fennmaradt *tenger* alakjában, elkülönült jelentésben. Ez a szédületes jólértesültség elhallgattat minden komoly bírálatot. Kicsike gyertya még ehhez a magyar nyelvtudomány. A fényinél egyelőre legfeljebb még csak az ugor vizeken lehet evezgélni és etimologizálni. Turán, China, szumir *ősök*? Délibáb. Hol van még ezektől az összehasonlító nyelv- és hangtörténet? Nabugodonozor!

Egyébiránt nem érdektelen tudni, hogy a Z. S. fejtegetésében csak a kikövetkeztetett eredmény új. A bejárt ut nagyon régi. Az *isten* első szótagjában Budenz is a magyar *ős*-t keresi. A kínai *Tien*-ig és a turáni *Tengere*-ig már Czuczor—Fogarassy is eljutott, a *Dingir* sem új, mióta Somogyi könyvet irt a szumir-magyar rokonságról. De olyan vonzóan érdekes és délibábosságában is megkapó jelentéstani magyarázatot senki se fűz hozzá, mint Zoltán Sándor. Ahogy megfonja a fonalát, azon nem lehet nem gyönyörködni. Született nyelvész ütközik ki belőle. A fonala mindent megbir. Egy kis tréfával azt is be lehetne bizonyítani vele pl. hogy *Zoltán Napistent* jelent, mert *Zol* csak magyaros alakja a latin *Sol*-nak, a *Tán* pedig csak alhangu változata a kínai *Ten-Tien*-nek. Ennél jelentősebb név már csak egy van a magyarban, a *Márton*. A *Már* benne a multságot, az ősiséget, az időbeli végtelenséget jelenti. A *Ton* pedig (régebben *Tin*) csak azt jelentheti, mint kínai párja, a *Tien*, t. i. a térbeli végtelenséget. Eszerint öröktől fogva létező, határtalan lény a

Már-Ton.

A Szabadelvű Keresztények és Vallásos Szabadság Nemzetközi Társulatának Konferenciája, Oxford, Manchester College, Augusztus hó 3–8.

A mai kor embere a mult tapasztalatai alapján már nem tud hinni a konferenciákban s azoktól nem vár semmit. A Szabadelvű Keresztények Oxford-i konferenciája azonban kivételt képez. A konferenciát nem az ott elhangzott előadások, vagy a megjelent delegátusok nagy száma emeli erre a különös értékre, hanem azok az előzmények és mozgató erők, melyek ezt a nagy gyülekezést létrehozták s annak menetét-tartamát befolyásolták. Egy olyan bonyolult világ hozta létre ezt a konferenciát, melyet közülünk senki meg nem jósolhatott volna egy pár évvel ezelőtt. Egyfelől dogmai zárkózottsággal, másfelől pöffeszkedő istentagadással találkozunk s mindkettőt a jobb ügyhöz méltó buzgósággal propagáljuk s úgy tüntetve fel, mint az üdvösség eszközeit a népek milliói számára. A vallás és teológia terén újabb és újabb támadások érik a szabadelvű kereszténységet; az ész jogát, a vallásszabadságot nyíltan becsmériik és megtagadják; mind többen és többen vannak azok, akiknek vallásos meggyőződésük miatt kell szenvedniök. S ezeket a sorozatos támadásokat nemcsak a felújított dogmai rendszerek hívei intézik, hanem azok a bölcseleti és társadalmi rendszerek is, melyek az egyént szolgálai módon az államnak akarják alárendelni.

A mult eseményei világosan mutatták, hogy ezek a nyílt és alattomos erők nem szűnnek meg támadólag fellépni ellenünk s kikezdeni mindazt, ami előttünk örökbecsű és szent. Ezért volt annyira időszerű és értékes az Oxfordi konferencia, mivel megpróbálta a Szabadelvű kereszténységet átértékelni és átvizsgálni s olyan formába önteni, hogy eredeti célját és hivatását méltóképen tudja szolgálni ezekkel a nagy átalakulásokkal szemben.

A konferencián 23 nemzet képviselőjében, 300 kiküldött vett részt. A konferencia munkája: teológiai, egyházi, nevelési és társadalmi szakosztályokban folyt le, melyek a konferencia végezetével megtették jelentésüket és javaslatukat az elvégzett munkára vonatkozólag. Az összesített jelentések alapján a konferencia a következő egyetemes jellegű határozatot hozta:

„... az egyéni meggyőződés jogát fenntartva és elismerve, hitünket az alábbiakban juttatjuk kifejezésre: Hiszünk:

A Szabadelvű Keresztények Nemzetközi Társulatának Konferenciája.

1. Isten szeretetében és igazságosságában.

2. Minden egyes emberi lélek végtelen értékében, a lelkiismeret szabadságához való jogában és az egyetemes testvériség megvalósítására való elkötelezettségében.

3. Jézus életének és tanításának feltétlen értékében, szellemének soha meg nem szűnő hatásában.

4. Isten szent lelkének állandó tevékenységében a kijelentés folytonossága által.

Mindazoknak, akik ezt a hitet vallják, vállalniuk kell a kötelezettséget, hogy az egyéni és a társadalmi életet ezen alapelvek szellemében hatják át és irányítják, mert csak így lehetnek építő munkásai a földön az Istenországának. Kérjük tehát összes tagcsoportjainkat, más hasonló szellemben működő testvéreinket világszerte, s általában mindazokat, akik elhagyatottságukban és megpróbáltatásaik között világosságra és igazságra törekszenek, hogy egyesüljenek velünk az előbb vázolt hitünkről való bizonyágtételben . . . A Szabadelvű kereszténység a világ szüksége.”

Ezt a határozatot minden szabadelvű keresztény imaházban, templomban október második vasárnapján felolvasták. Sajnos, a szakosfályok jelentését, melyek a maguk nemében a konferencia igazi értékeit képezik a terjedelem miatt nem lehetett egészen csatolni a fenti határozathoz. De reméljük, hogy valamilyen uton és módon lehetséges lesz azoknak külön kinyomtatása, és hiveink közötti terjesztése, hogy olvasni és érezni tudják ennek a korszakalkotó konferenciának munkáját.

A konferencia és az azon résztvevők becsületesen elvégezték azt a munkát, amely reájuk várakozott s megfélemltek a várakozásoknak. Most már a mozgalom vezetőin és munkásain mulik az, hogy az a munka ne csak írott malaszt maradjon, hanem cselekedetté és munkává váljék. A mai változásokkal szemben mi is felelősséggel tartozunk: megvédeni és fenntartani a jézusi gondolatot, az ész jogát és a vallásszabadságot. És terjeszteni a szabadelvű kereszténységet, hogy a világ minden részében megalakuljon és növekedjék ennek az eszmének magva.

Az Oxfordi konferencia elvégezte a legsürgősebb elméleti munkát, most a gyakorlati megvalósulás és munka következik. Ez pedig tőlünk függ, hogy a mozgalmunknak minden egyes tagja kivétel nélkül meg tudja-e érezni a felelősség teljes tudatában, e munkának sürgősségét és nagyszerűségét, és tud-e dolgozni, hittel, lélekkel és aldozatkésztséggel. A konferencia úgy tűnik fel azok előtt, akik munkájában résztvettek s akik a jelentést olvassák, mint egy szép álom, melyet mindig óhajtottunk és vártunk. Hogy valósággá váljék, az tőlünk függ csak, a mi munkánktól és akaratunktól. Dolgozzunk és munkálkodjunk e valóság érdekében, hogy támasszuk fel a szabadelvű kereszténységet halálos aléltságából, hiveibe öntsünk új erőt és elhatározást, hogy ez a nagy és fontos hitbeli mozgalom tudja elvégezni munkáját, és beváltani a hozzáfűzött reményeket. Erdő János.